

ISSN 3030-3702

TEXNIKA FANLARINING
DOLZARB MASALALARI

TOPICAL ISSUES OF TECHNICAL
SCIENCES

№ 2 (3) 2025

TECHSCIENCE.UZ

Nº 2 (3)-2025

**TEXNIKA FANLARINING DOLZARB
MASALALARI**

**TOPICAL ISSUES
OF TECHNICAL SCIENCES**

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

KARIMOV ULUG'BEK ORIFOVICH

TAHRIR HAY'ATI:

Usmankulov Alisher Kadirkulovich - Texnika fanlari doktori, professor, Jizzax politexnika universiteti

Fayziyev Xomitxon – texnika fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Rashidov Yusuf Karimovich – texnika fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Adizov Bobirjon Zamirovich – Texnika fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi Umumiy va noorganik kimyo instituti;

Abdunazarov Jamshid Nurmuxamatovich - Texnika fanlari doktori, dotsent, Jizzax politexnika universiteti;

Umarov Shavkat Isomiddinovich – Texnika fanlari doktori, dotsent, Jizzax politexnika universiteti;

Bozorov G'ayrat Rashidovich – Texnika fanlari doktori, Buxoro muhandislik-texnologiya instiuti;

Maxmudov MUxtor Jamolovich – Texnika fanlari doktori, Buxoro muhandislik-texnologiya instiuti;

Asatov Nurmuxammat Abdunazarovich – Texnika fanlari nomzodi, professor, Jizzax politexnika universiteti;

Mamayev G'ulom Ibroximovich – Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Jizzax politexnika universiteti;

Ochilov Abduraxim Abdurasulovich – Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Buxoro muhandislik-texnologiya instiuti.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lif, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2025-yil 8-maydagi 370-son qarori bilan texnika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

Muassislar: "SCIENCEPROBLEMS TEAM" mas'uliyati cheklangan jamiyat; Jizzax politexnika insituti.

TECHSCIENCE.UZ- TEXNIKA FANLARINING DOLZARB MASALALARI
elektron jurnali 15.09.2023-yilda
130343-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatidan o'tkazilgan.

TAHRIRIYAT MANZILI:

Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy.
Elektron manzil:
scienceproblems.uz@gmail.com

Barcha huqular himoyalangan.

© Sciencesproblems team, 2025-yil
© Mualliflar jamoasi, 2025-yil

TEXNIKA FANLARINING
DOLZARB MASALALARI
3-jild, 2-son (may, 2025). -143 bet.

MUNDARIJA

<i>Raxmanqulova Mashhura va G'ulomov Sherzod</i>	PAKETLARNI FILTRLASH ALGORITMLARI TAHLILI VA AMALIYOTDA TAQQOSLASH	5-10
<i>Razzakova Gulora</i>	EDGE COMPUTING VA EDGE INTELLIGENCE: IOT TIZIMLARIDA SAMARADORLIK VA TEZKOR QAROR QABUL QILISH IMKONIYATLARI.....	11-17
<i>Rahimov Doston va Toshpo'latov Murodullo</i>	IKKINCHI TARTIBLI NOKASSIK TENGLAMALAR SISTEMASI UCHUN CHEGARAVIY MASALA.....	18-22
<i>Axmadaliyeva Shoxista, Rasuleva Roziya, Ro'zimova Surayyo</i>	RAQAMLI PEDAGOGIKANING ZAMONAVIY TA'LIM TIZIMIDAGI O'RNI.....	23-30
<i>Abduvoxobov Abbosbek</i>	AXBOROT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH TEXNOLOGIYALARI.....	31-35
<i>To'rayev Azizbek</i>	AVTOMOBIL GRUNTOVKALARIDA BAZALT TOLASINING QO'LLANILISHI: ISTIQBOLLI TADQIQOTLAR VA KELAJAK YO'NALISHLARI.....	36-46
<i>Абдуллаев Абдурауф</i>	МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПРОЕКТИРОВАНИЯ И ПРАКТИЧЕСКОЙ РЕАЛИЗАЦИИ ГИПЕРКОНВЕРГЕНТНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ	47-62
<i>Ochilov Murodjon va Ibragimov Islomnur</i>	QUYOSH PANELLARI YUZASIDAGI IFLOSLANISHNI BARTARAF ETISH UCHUN PYEZOELEKTRIK VIBRATSIYAGA ASOSLANGAN AVTOMATLASHTIRILGAN TOZALASH TIZIMINI LOYIHALASH VA JORIY ETISH USULLARI	63-72
<i>Маматкулова Сайёра</i>	МОДЕЛИРОВАНИЕ ТЕПЛО- И МАССООБМЕННОГО ПРОЦЕССА ПИРОЛИЗА ПОДСОЛНЕЧНОЙ БИОМАССЫ В ТРУБЧАТОМ РЕАКТОРЕ ПИРОЛИЗНОЙ УСТАНОВКИ	73-82
<i>O'tashov Zafar</i>	CHIGITNI LINTERLASHDA ARALASHTIRGICHDAJI QAYSHQOQ ELEMENT BILAN ARRALI SILINDRNI HARAKATDAGI CHIGITLAR QATLAMIGA TA'SIRI JARAYONINI MODELLASHTIRISH.....	83-90
<i>Achilov Jamoliddin</i>	G'ALLA O'RISH – TASHISH TIZIMI TEXNIKA VOSITALARINI SAQLASHNI ILMIY ASOSLASHGA DOIR ADABIYOTLAR TAHLILI	91-96

<i>Eshdavlatov Akmal va Pirnzarova Madina</i>	
SARIMSOQPIYOZ YETISHTIRISH TEXNOLOGIYASI.....	97-100
<i>Maxfuz Axmadи</i>	
ВЛИЯНИЕ ИЗМЕНЕНИЯ КЛИМАТА НА ИРРИГАЦИОННЫЕ СИСТЕМЫ АФГАНИСТАНА И НЕОБХОДИМОСТЬ ИХ АДАПТАЦИИ.....	101-108
<i>Baytileuova Guljaxan, Davlatboyeva Ozoda, Berdimbetova Amina</i>	
TRANSFER MATRITSA USULI YORDAMIDA OROL DENGIZI HAVZASIDA YER KONVERSIYASINI TAVSIFLASH.....	109-114
<i>Payzullayeva Ayzada, Madetov Dauranbek, Berdimbetov Timur</i>	
GRACE YORDAMIDA SUV BALANSINI VA UNING IQLIM O'ZGARISHIGA MUNOSABATINI BAHOLAS.....	115-120
<i>Bazarov Dilshod, Norkulov Bexzod, Voxidov Oybek, Rayimova Iroda, Qalandarova Dilsuz</i>	
SAMARQAND VILOYATI TOG'LI XUDUDIDA SEL OQIMLARINING ShAKLLANISHI VA OQIBATLARI.....	121-129
<i>Raxmatova Gulhayo</i>	
RESPUBLIKAMIZNING YIRIK SHAHARLARIDA KO'P QAVATLI AVTOSAQLASH JOYLARINI REJALASHTIRISHNING ZARURATI.....	130-136
<i>Akberadjiyeva Umida,</i>	
O'SIMTA HUJAYRASI (SARATON) O'SISHINI MATEMATIK MODELLASHTIRISH.....	137-142

IKKINCHI TARTIBLI NOKLASSIK TENGLAMALAR SISTEMASI UCHUN CHEGARAVIY MASALA

Rahimov Doston Inoyatovich

Toshkent amaliy fanlar universiteti, o'qituvchi

doston.rahimov.97@bk.ru

Toshkent, O'zbekiston

Tashpo'latov Murodullo Xudayberdi o'g'li

Toshkent amaliy fanlar universiteti, talaba

Toshkent, O'zbekiston

Annotatsiya. Ushbu maqolada ikkinchi tartibli noklassik tenglamalar sistemasiga oid chegaraviy masala o'rGANiladi. Masala boshlang'ich, chegaraviy va tikish shartlari bilan birgalikda qaraladi. Masalaning yechimi mavjud bo'lishi, yagonaligi hamda shartli turg'unligi nuqtai nazaridan tahlil qilinadi. Shuningdek, yechim uchun aprior baho olinadi va masalaning shartli korrektlik to'plami aniqlanadi. J. Adamar ta'rifiga asoslanib, masalaning umumiy holda nokorrektligi ko'rsatiladi. Bundan tashqari, ushbu ishda spektral masala ham tahlil qilinib, uning xos sonlari va xos funksiyalari aniqlanadi. Ushbu xos funksiyalarning Riesz bazisi tashkil qilishi isbotanadi va ularning asosida masalaning regulyarlashtirish usuli orqali taqribi yechimi quriladi. Tadqiqot natijalari nokorrekt masalalar uchun turg'un yechimlar olishda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: ikkinchi tartibli tenglamalar sistemasi , Nokorrekt masala , Chegaraviy masala , Boshlang'ich shart , Tikish sharti , Spektral masala , Xos sonlar , Xos funksiyalar , Aprior baho , Shartli korrektlik , Shartli turg'unlik , Regulyarlashtirish usuli , Riesz bazisi , Transsident tenglama , Musbat ildizlar , Funktsional analiz , Yechimning yagonaligi , Taqribi yechim , Ekvivalent norm , Adamar sharti.

BOUNDARY POINT PROBLEM FOR A SYSTEM OF SECOND-ORDER NONCLASSICAL EQUATIONS

Rakhimov Doston Inoyatovich

Tashkent University of Applied Sciences, teacher

Tashpo'latov Murodullo Khudaiberdi ugli

Tashkent University of Applied Sciences, student

Abstract. This article studies a boundary value problem for a system of second-order nonclassical equations. The problem is considered together with initial, boundary, and constraint conditions. The solution of the problem is analyzed from the point of view of existence, uniqueness, and conditional stability. Also, an a priori estimate is obtained for the solution and the conditional correctness set of the problem is determined. Based on the definition of J. Adamard, the general ill-posedness of the problem is shown. In addition, in this work, the spectral problem is also analyzed and its eigenvalues and eigenfunctions are determined. It is proved that these eigenfunctions form a Riesz basis, and an approximate solution of the problem is constructed on their basis by the regularization method. The results of the research serve as an important theoretical basis for obtaining stable solutions for ill-posed problems

Keywords: system of second-order equations, Irregular problem, Boundary problem, Initial condition, Betting condition, Spectral problem, Eigenvalues, Eigenfunctions, A priori estimate, Conditional correctness, Conditional stability, Regularization method, Riesz basis, Transcendent equation, Positive roots, Functional analysis, Uniqueness of solution, Approximate solution, Equivalent norm, Adamer condition.

DOI: <https://doi.org/10.47390/ts3030-3702v3i2y2025N03>

Berilgan $\Omega = \{(x, t) : -l < x < l, x \neq 0, 0 < t < T\}$ sohada

$$\begin{cases} u_{tt} + \operatorname{sgn} x \cdot u_{xx} + a_1 \cdot u + b_1 \cdot v = 0 \\ v_{tt} + \operatorname{sgn} x \cdot v_{xx} + a_2 \cdot v + b_2 \cdot u = 0 \end{cases} \quad (1)$$

Tenglamalar sistemasini qaraymiz, bu yerda a_i, b_i - berilgan haqiqiy sonlar, $b_i \neq 0, i = 1, 2$, $(a_1 - a_2)^2 + 4b_1 b_2 > 0$.

Masala. (1) tenglamalar sistemasini, boshlang'ich

$$\begin{cases} u|_{t=0} = \varphi_1(x), & u_t|_{t=0} = \psi_1(x), \\ v|_{t=0} = \varphi_2(x), & v_t|_{t=0} = \psi_2(x), \end{cases} \quad -l \leq x \leq l \quad (2)$$

shartlar, chegaraviy

$$\begin{cases} u|_{x=l} = u|_{x=-l} = 0, \\ v|_{x=l} = v|_{x=-l} = 0, \end{cases} \quad 0 \leq t \leq T \quad (3)$$

shartlar va tikish

$$\begin{cases} u|_{x=-0} = u|_{x=+0}, & u_x|_{x=-0} = u_x|_{x=+0}, \\ v|_{x=-0} = v|_{x=+0}, & v_x|_{x=-0} = v_x|_{x=+0} \end{cases} \quad (4)$$

shartlarni qanoatlantiruvchi $(u(x, t), v(x, t))$ funksiyalar juftligini toping, bu yerda $\varphi_i(x), \psi_i(x)$ - yetarlicha silliq berilgan funksiyalar bo'lsin, $i = 1, 2$.

Ushbu ishda qaralayotgan (1) – (4) masalaning yechimi uchun aprior baho olinadi va masalaning shartli korrektlik to'plami aniqlanadi. Masala yechimining yagonaligi va shartli turg'unligi haqidagi teoremlar isbotlanadi. Korretklik to'plamida regulyarlashtirish usuli bilan masalaning taqribiy yechimi quriladi.

Endi (1) - (4) masalaning nokorrektligini ko'rsatamiz. Faraz qilamiz, $a_1 = 1, a_2 = 0, b_1 = 1, b_2 = 2, \varphi_2(x) = 0, \psi_2(x) = 0, \varphi_1(x) = \frac{1}{\lambda_k} \cdot X_k(x), \psi_1(x) = \frac{1}{\lambda_k} \cdot X_k(x)$ bo'lsin. U qaralayotgan masalaning yechimi quyidagi ko'rinishda

$$\begin{aligned} u(x, t) &= \frac{1}{\mu_k} ch(\sqrt{\mu_k - 2t}) \cdot X_k(x), \\ v(x, t) &= \frac{1}{\mu_k} ch(\sqrt{\mu_k - 2t}) \cdot X_k(x). \end{aligned}$$

ifodalanadi, bu yerda k -fiksirlangan natural son,

$$X_k(x) = \begin{cases} \frac{\sin \sqrt{\mu_k}(x-l)}{\sqrt{l} \cos \sqrt{\mu_k} l}, & 0 < x \leq l, \\ \frac{sh \sqrt{\mu_k}(x+l)}{\sqrt{l} ch \sqrt{\mu_k} l}, & -l \leq x < 0, \end{cases}.$$

μ_k - $th\sqrt{\mu} + tg\sqrt{\mu} = 0$ tenglamaning musbat ildizi.

Agar

$$\lim_{\mu_k \rightarrow \infty} \varphi_{1k}(x) \rightarrow 0, \quad \lim_{\mu_k \rightarrow \infty} \psi_{1k}(x) \rightarrow 0$$

bo'lganda masalaning yechimi

$$\lim_{\mu_k \rightarrow \infty} u(x,t) \rightarrow \infty, \quad \lim_{\mu_k \rightarrow \infty} v(x,t) \rightarrow \infty$$

kelib chiqadi. Demak, bundan ko'rinish turibdiki qaralayotgan masala boshlang'ich berilganlarga uzliksiz bog'liq emas. Ya'ni J. Adamarning korrektlik ta'rifidagi shartlardan uchinchisi buziladi.

Spektral masala. Uning xos sonlari va xos funksiyalari

Ushbu paragrafda spektral masala qaralgan bo'lib, uning xos sonlari va ularga mos xos funksiyalar topilgan.

Spektral masala. μ parametrning shunday qiymatlarini topingki, natijada

$$\operatorname{sgn} x \cdot X''(x) + \mu \cdot X(x) = 0 \quad (5)$$

$$X(-l) = X(l) = 0,$$

$$X(-0) = X(+0), \quad (6)$$

$$X'(-0) = X'(+0)$$

masala notrivial yechimga ega bo'lsin. Ushbu spektral masala xos sonlari va xos funksiyalari dastlab [2] adabiyotda keltirilgan.

$$\operatorname{sgn} x \cdot X''(x) + \mu \cdot X(x) = 0$$

1-Hol. $\mu > 0$ bo'lsin.

$-1 \leq x < 0$,

$$-X''(x) + \mu \cdot X(x) = 0$$

$$k = \pm \sqrt{\mu}$$

$$X(x) = C_1 \cdot e^{\sqrt{\mu}x} + C_2 \cdot e^{-\sqrt{\mu}x}$$

$$X'(x) = C_1 \cdot \sqrt{\mu} \cdot e^{\sqrt{\mu}x} - C_2 \cdot \sqrt{\mu} \cdot e^{-\sqrt{\mu}x}$$

$0 < x \leq 1$,

$$X''(x) + \mu \cdot X(x) = 0$$

$$k = \pm i \sqrt{\mu}$$

$$X(x) = C_3 \cdot \cos \sqrt{\mu}x + C_4 \cdot \sin \sqrt{\mu}x$$

$$X'(x) = -C_3 \cdot \sqrt{\mu} \cdot \sin \sqrt{\mu}x + C_4 \cdot \sqrt{\mu} \cdot \cos \sqrt{\mu}x$$

(1), (2) masalalarning xos funksiyalari:

agar $\mu_k^+ > 0$ bo'lganda

$$X_k^+(x) = \begin{cases} \frac{\sin \sqrt{\mu_k^+}(x-l)}{\sqrt{l} \cos \sqrt{\mu_k^+} l}, & 0 < x \leq l, \\ \frac{sh \sqrt{\mu_k^+}(x+l)}{\sqrt{l} ch \sqrt{\mu_k^+} l}, & -l \leq x < 0, \end{cases} . \quad (7)$$

2-Hol. $\mu < 0$ bo'lsin.

$-l \leq x < 0$,

$$\begin{aligned} -X''(x) + \mu \cdot X(x) &= 0 \\ k &= \pm i\sqrt{-\mu} \\ X(x) &= C_5 \cdot \cos \sqrt{-\mu}x + C_6 \cdot \sin \sqrt{-\mu}x \\ X'(x) &= -C_5 \cdot \sqrt{-\mu} \cdot \sin \sqrt{-\mu}x + C_6 \cdot \sqrt{-\mu} \cdot \cos \sqrt{-\mu}x \end{aligned}$$

$0 < x \leq l$,

$$\begin{aligned} X''(x) + \mu \cdot X(x) &= 0 \\ k &= \pm \sqrt{-\mu} \\ X(x) &= C_7 \cdot e^{\sqrt{-\mu}x} + C_8 \cdot e^{-\sqrt{-\mu}x} \\ X'(x) &= C_7 \cdot \sqrt{-\mu} \cdot e^{\sqrt{-\mu}x} - C_8 \cdot \sqrt{-\mu} \cdot e^{-\sqrt{-\mu}x} \end{aligned}$$

(5), (6) masalalarning xos funksiyalari:

$\mu_k^- < 0$ bo'lgan hol uchun

$$X_k^-(x) = \begin{cases} \frac{sh \sqrt{|\mu_k^-|}(x-l)}{\sqrt{l} ch \sqrt{|\mu_k^-|} l}, & 0 < x \leq l, \\ \frac{\sin \sqrt{|\mu_k^-|}(x+l)}{\sqrt{l} \cos \sqrt{|\mu_k^-|} l}, & -l \leq x < 0. \end{cases} \quad (8)$$

Ikkala holdayam μ_k^- -lar ushbu $tg \sqrt{\mu l} = -th \sqrt{\mu l}$ transsident tenglamaning ildizlari hisoblanadi.

Shunday qilib, (5), (6) spektral masalaning xos sonlari quyidagi

$$\mu_k^{\pm} \approx \pm \left(-\frac{\pi}{4l} + \frac{\pi k}{l} \right)^2, k \in N \quad (1.3.5)$$

formula orqali aniqlanadi.

Ushbu [3] ishning natijasiga ko'ra (5), (6) spektral masalaning xos sonlari $\{\mu_k^+\}_{k=1}^{\infty}, \{-\mu_k^-\}_{k=1}^{\infty}$ o'suvchi ketma-ketlik tashkil qiladi va xos funksiyalari $X_k^+(x), X_k^-(x)$.

Aytaylik, $\|u\|^2 = (u, u)$, bu yerda $(u, v) = \int_{-1}^1 uv dx$ bundan tashqari,

$$(\operatorname{sgn} x X_k^+, X_l^-(x)) = 0, \forall k, l$$

$$(\operatorname{sgn} x X_k^+, X_l^+(x)) = \begin{cases} 1, & k = l, \\ 0, & k \neq l, \end{cases}$$

$$(\operatorname{sgn} x X_k^-, X_l^-(x)) = \begin{cases} -1, & k = l, \\ 0, & k \neq l, \end{cases}$$

bu yerda $k, l \in N$.

Quyidagi formula bilan aniqlanadigan norma

$$\|u(x, t)\|_0^2 = \sum_{k=1}^{\infty} (\operatorname{sgn} x u(x, t), X_k^+)^2 + \sum_{k=1}^{\infty} (\operatorname{sgn} x u(x, t), X_k^-)^2 \quad (9)$$

H_0 fazodagi boshlang'ich normaga ekvivalent.

[3] natijasiga ko'ra $\{X_k^+(x)\}, \{X_k^-(x)\}$ xos funksiyalar H_0 da Riesz bazissini tashkil qiladi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Zikirov O.S Matematik fizika tenglamalari. "Fan va texnologiya" 2017, 320 bet.
2. Лаврентьев М.М. Условно-корректные задачи для дифференциальных уравнений. Новосибирск: НГУ, 1973. 71 с.
3. Фаязов К.С. Ҳисоблаш математикаси, математик физика ва анализнинг нокоррект масалаларини ечиш усуллари. Тошкент, ЎзМУ, 2001, 100 бет.
4. Джуроев Т. Д. Краевые задачи для уравнений смешанного и смешанно-составного типов. - Ташкент: Фан, 1979. 238 с

ISSN: 3030-3702 (Onlayn)
САЙТ: <https://techscience.uz>

TECHSCIENCE.UZ

TEXNIKA FANLARINING DOLZARB MASALALARI

Nº 2 (3)-2025

TOPICAL ISSUES OF TECHNICAL SCIENCES

Muassislar: "SCIENCEPROBLEMS TEAM" mas'uliyati cheklangan jamiyati;
Jizzax politexnika instituti.

**TECHSCIENCE.UZ- TEXNIKA
FANLARINING DOLZARB MASALALARI**
elektron jurnalı 15.09.2023-yilda
130343-sonli guvohnoma bilan davlat
ro'yxatidan o'tkazilgan.

TAHRIRIYAT MANZILI:
Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik
Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy.
Elektron manzil:
scienceproblems.uz@gmail.com

Barcha huqular himoyalangan.
© Sciencesproblems team, 2025-yil
© Mualliflar jamoasi, 2025-yil